

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО
СУПРОВОДУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРАКТИЧНИХ
ПСИХОЛОГІВ У ПРОСТОРІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ**

Гура Т.Є.,
КЗ «Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»
ЗОР, м. Запоріжжя

Професійна діяльність практичного психолога, пов'язана з постійними ситуаціями невизначеності, а відтак, - психічного напруження, потребує від фахівця безупинної роботи над собою, спрямованої на активізацію рефлексивних механізмів, саморегуляції, самокорекції. Проте на сьогодні професійна підготовка практичних психологів у вітчизняній вищій школі не передбачає формування та розвиток у майбутніх фахівців цих вкрай важливих професійних якостей, а ефективність як професійної діяльності психологів, так і їх особистісного та професійного розвитку залежить передусім від їх внутрішніх особистісних резервів, потреби у саморозвитку, самовдосконалення, загальної психологічної культури тощо. Отже, особливого значення набуває післядипломна освіта, яка має виконувати не тільки компенсаторну функцію, але і розвивальну, рефлексивну, координаційну, стимуляційну та ін. Реалізацію усіх цих функцій може забезпечити технологія психологічного супроводу.

Здійснивши аналіз особливостей післядипломної освіти психологів різних країн світу можна зазначити, що незважаючи на значні відмінності змісту, форм, напрямів та обсягу післядипломної підготовки фахівців психологічної сфери у європейських, американських, канадських, австралійських та інших системах освіти, важливе місце у всіх них займає професійно-особистісна підтримка розвитку психолога.

Так, у більшості країн світу післядипломна освіта психологів має два напрями, або дві програми. Перша програма - дослідницька, що передбачає

додаткову до вищої освіти підготовку у науковій сфері. Її результатом є отримання психологом ступня магістра психології або доктора філософії. Друга програма післядипломної освіти психологів - професійна практична - спрямована на розвиток професійної компетентності фахівця у сфері прикладної психології. Ця програма, у свою чергу, має три основних напрями. Перший напрям передбачає отримання психологом додаткової спеціалізації, наприклад, клінічної або організаційної психології. Спеціальні програми практичної підготовки психологів тривають протягом декілька років (від одного до трьох років у багатьох країнах світу), по завершенню яких психолог отримує відповідний сертифікат, що надає йому право на професійну діяльність у вузькій сфері діяльності. Другий напрям дозволяє психологу отримати ступінь магістра або доктора психології. Підготовка психологів за цим напрямом зорієнтована на психологічну практику, на оволодіння фахівцями прикладних професійних знань та вмінь у певній сфері професійної психологічної діяльності. При цьому ступінь доктора психології присуджується, на відміну від доктора філософії, за значний внесок, значні практичні досягнення в сфері психології [6].

Третій напрям професійної практичної програми післядипломної освіти психологів передбачає проходження фахівцями курсів підвищення кваліфікації у формах майстер-класів, авторських курсів та програм, науково-практичних конференцій та ін. За своєю тривалістю та формою вони можуть бути: 1) короткострокові онлайн-курси (терміном від 10 до 15 тижнів); 2) тривалі інтерактивні курси за дистанційною формою (терміном від 15 тижнів); 3) професійні тематичні курси за дистанційною формою навчання. Причому усі форми курсів підвищення кваліфікації відбуваються як у дистанційному, так і очному режимах, відсоткове відношення яких залежить від спеціалізації курсу.

Необхідно зазначити, що цей напрям, на відміну від двох попередніх, у науковій літературі та на сайтах зарубіжних вищих навальних закладів, що забезпечують післядипломну підготовку та перепідготовку психологів,

висвітлений значно менше. Проте вивчений досвід функціонування курсів підвищення кваліфікації психологів США, Канади, Британії, Франції та Німеччини дозволяє стверджувати, що всі програми післядипломної освіти психологів забезпечують не тільки розвиток когнітивної та конструктивної складової їх професійної компетентності, але й завдяки обов'язковій участі практичних психологів у тренінгових марафонах, супервізії, спрямовані на розвиток тих професійних та особистісних якостей, що надають можливість долати негативні наслідки професійної діяльності фахівців, є психологічним захистом від професійних деформацій та деструкцій.

Сучасний стан розвитку післядипломної освіти практичних психологів в Україні характеризується, на нашу думку, визначальною спрямованістю на розвиток когнітивно-конструктивної складової професійної компетентності фахівця, тобто на розширення спектру професійних знань та умінь психологів. За результатами здійсненого нами аналізу навчальних планів та програм курсів підвищення кваліфікації практичних психологів інститутів післядипломної освіти різних регіонів України, більше 90% обсягу навчального часу курсової підготовки відводиться на лекційні та практичні заняття, причому останні проводяться за традиційними для вищої школи методами. Майже відсутні на курсах підвищення кваліфікації практичних психологів такі активні методи, що дозволяють активізувати професійну мислєдіяльність фахівців, їх професійну самоорганізацію, як тренінги, балінтовські групи, рефлепрактики, організаційно-діяльнісні ігри та ін. Це не є неприродним як для вітчизняної професійної і післядипломної освіти, так і для психології професійної діяльності. Адже, розглядаючи методологічні підходи до психологічного забезпечення професійної освіти, професійного становлення та розвитку особистості, можна визначити два погляди. Перший, так званий допомагаючий підхід, який є похідним від технології (або, як деякі автори називають, парадигми) психологічної допомоги, передбачає домінування корекційно-відновлювального виду діяльності психолога. Тобто, психологічне забезпечення професійної діяльності та професіогенезу фахівця спрямоване на подолання негативних психологічних

явищ, надання психологічної допомоги клієнту, який вже має певну психологічну проблему. Другий методологічний підхід – це підхід психологічного супроводу, що ґрунтується на домінуванні превентивної діяльності психолога, на створенні такого розвивального середовища, в якому унеможлиблюється виникнення та розвиток негативних професійно-особистісних утворень. Це досягається завдяки системі організаційних, діагностичних, навчальних та розвивальних заходів, які забезпечують формування орієнтаційного простору професійного та особистісного розвитку фахівця, відповідальність за дії в якому він несе сам (Е.Ф. Зеєр, Е.Е. Симанюк, О.Ю. Тришина та ін.).

Для реалізації психологічного супроводу професійного розвитку практичних психологів у системі післядипломної освіти, відтак, необхідним є:

- по-перше, коригування змісту (навчальних планів та програм) курсів підвищення кваліфікації відповідно вже достатньо вивченим у психологічній науці закономірностям професійної діяльності та професіогенезу фахівців сфери практичної психології, що передбачає впровадження активних розвивальних методів, тренінгових технологій, груп професійної взаємодопомоги та ін.;

- по-друге, забезпечення міжкурсового періоду підвищення кваліфікації практичних психологів, що передбачає залучання фахівців до участі у науково-практичних конференціях, проблемних семінарах, майстер-класах, авторських програмах та ін. як в очному, так і дистанційному режимі, які сприяють не тільки розвитку (поглибленню, вдосконаленню) їх професійних знань та вмінь, але і розвитку професійних якостей психологів, що забезпечать профілактику та подолання професійних криз і їх новоутворень, сприятимуть підтримці професійної мотивації, розвитку професійної самосвідомості;

- по-третє, надання можливості практичним психологам вчасно отримувати професійну консультативну допомогу суміжних фахівців (психотерапевтів, неврологів, психіатрів) та «психологів психологів» з метою вчасного відпрацювання професійних та особистісних проблем;

- по-четверте, удосконалення технології атестації практичних психологів, яка має включати не тільки оцінку відповідності фахівця посаді (що зазначено у

посадових обов'язках), оцінку його професійних знань і професійних умінь, які зазначені в тарифно-кваліфікаційній характеристиці й відображають, знов-таки, когнітивно-конструктивну складову професійної компетентності, але й оцінку його професійної придатності, тих професійних якостей та особистісних властивостей, що забезпечують успішну професійну діяльність та професіогенез практичного психолога.

Отже, саме психологічний супровід як методологія сучасної української післядипломної освіти практичних психологів має всі ресурси як для підвищення якості професійної діяльності фахівців, так і для гармонізації їх професійного та особистісного розвитку, зниження негативного впливу праці, активізації механізмів саморозвитку, самозбереження, самовдосконалення.

Література

1. Анисимов О.С. Основы методологического мышления. – М.: Наука, 1989. – 214 с.
2. Володарская И.А., Лизунова Н.М. Система подготовки психологов в США // Вестник МГУ. – Сер. 14. Психология. – 1989. - №3. – С. 50-62.
3. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионала. – М.: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: Изд-во НПО “МОДЭК”, 2004. – 752 с.
4. Зеер Э.Ф. Психология профессионального развития.– М.: Академия, 2007. – 240 с.
5. Карандашев В.Н. Методика преподавания психологии: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2005. – 250 с.
6. Карандашев В.Н. Преподавание психологии: Опыт международного исследования и перспективные проекты сотрудничества // Психологический журнал. – 2001. – Т. 22, №2. – С. 86-89.
7. Сыманюк Э.Э. Психология профессионально-обусловленных кризисов. – М.: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: НПО “МОДЭК”, 2004. – 320 с.